

ДЗЕРЖІНСЬК (до 1936 — Щербинівка) — місто обласного значення **Донецької області**. Міськраді підпорядк. м. **Артемове**, смт **Кірове**, **Курдюмівка**, **Ленінське**, **Неліпівка**, **Новгородське**, **Петрівка**, **Щербинівка**. Знаходиться на правому березі р. Кривий Торець (притока Казенного Торця, бас. Сівер. Дінця), за 52 км від обл. центру та за 7 км від залізнич. ст. Фенольна. Площа 22,6 км². Насел. 43 371 особа (2001, складає 85,8 % до 1989): українців — 50,3 %, росіян — 45,6 %, білорусів — 2 %. Тер. сучас. міста була заселена з давніх часів, про що свідчать археол. знахідки. Сучасна історія Дз. починається 1806, коли від слободи Зайцеве (нині смт, підпорядк. Горлів. міськраді) частина жит. відокремилася у кілька хуторів, зокрема й Щербинівський (за нар. переказами, на березі Кривого Торця раніше була застава богуслав. козака Щербини). На поч. 19 ст. поблизу хутора виявлені значні поклади кам'яного вугілля, яке знайшло широке застосування в кузнях найближчих повітів та губерній. Його вивозили навіть до Криму. Вугіл. промисел став осн. для жителів. До 1860 Нестерів. селян. товариство згрупувало бл. 20-ти селян. шахт в один Щербинів. рудник, середньоріч. видобуток якого становив понад 500 тис. пудів вугілля. Наприкінці 1830-х рр. Щербинівський і сусідні з ним хутори об'єднані у с. Щербинівка, що увійшло до складу Железнян. волості Бахмут. пов. У серед. 19 ст. тут мешкало 1751, 1926 — 18 886 осіб. У пореформен. період у Щербинівку

почали прибувати селяни з Катеринослава та ін. губерній. 1861 власником Щербинів. рудника став підприємець Полинов, згодом — Шеєрман, який протягом 10-ти р. заклав ще дві шахти. 1869 введена в дію Курсько-Харківсько-Азовська залізниця, а від неї — гілка до Щербинівки, що сприяло інтенсив. розробці покладів кам'яного вугілля та буд-ву кокс. заводу. Жит. брали активну участь у рев. русі 1905, воєн. діях 1918–20, воювали на фронтах 1-ї світової війни. 1936 переймен. на честь рад. держ. та парт. діяча Ф. Дзержинського. Від 1938 — місто. Під час нім.-фашист. окупації (22 жовтня 1941 — 5 вересня 1943) нацисти вбили понад 150, вивезли на каторжні роботи до Німеччини 1460 жит. За відвагу, виявлену на фронтах 2-ї світової війни, 16 дзержинців отримали звання Героя Рад. Союзу, понад 1500 відзначені бойовими нагородами. Основу природно-ресурс. потенціалу міста й нині складають пром. запаси вугілля (бл. 572 млн т). В околицях працюють шахти ім. **Ф. Дзержинського**, «Північна», «Південна», «Торецька» (усі — держ. підприємства «**Дзержинськвугілля**») та «Новодзержинська». У Дз. — 20 заг.-осв. шкіл, 2 ліцеї, Дзержинське музичне училище, гірн. технікум, муз. школа; 12 лікув. установ, санаторій-профілакторій; 8 Палаців культури та клубів, 23 б-ки, музей історії міста; ДЮСШ, 3 спорт. комплекси; є готель, відділ. 6-ти банків, 22 реліг. громади. Виходить г. «**Дзержинський шахтер**». Встановлено меморіал скорбот. матері, пам'ятник Герою Рад. Союзу М. Тоболенку. Видатні уродженці: д-ри н. акушер-гінеколог **С. Булієнко**, фахівець у галузі систем автоматиз. проектування **Л. Глоба**, фізики **І. Гришаєв**, **М. Руденко**, фахівці у галузі механіки **В. Лукачев**, **В. Малєєв**; живописець **В. Безродний**; композитор **Є. Льонко**; рад. та парт. діяч, промисловець **М. Рижов**; спортсменка **А. Мижирицька**. У 1900-х рр. у місц. школі вчителював письменник **С. Васильченко**.

В. В. Пасенюк, В. М. Сліпцов

Бібліографічний опис:

Дзержинськ / В. В. Пасенюк, В. М. Сліпцов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-24089>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).